

Antoni Matabosch

JOAN RIGOL, *Sobre la mort i l'amor. Motius d'esperança*, Barcelona, Edicions 62, 2015.

Ens trobem davant d'un petit gran llibre. Petit en el sentit de breu (93 pàgines); gran en el sentit de profund, madur, clar; obra d'un gran creient que reflexiona seriosament i positivament sobre els misteris de l'amor i de la mort. És un llibre fet des dels sentiments i les experiències personals, passades per la raó i la fe cristiana. Parteix de la dura experiència personal de la mort dels seus éssers estimats, reflexiona en profunditat sobre l'amor i conclou amb l'esperança «que l'amor no es pot corrompre en la mort; el dinamisme de l'amor no pot esllanguir-se en l'agonia de la mort» (p. 49). L'Autor ja va aprofundir aquesta temàtica en la seva tesi doctoral de filosofia sobre *Amor més enllà de la mort en l'obra filosòfica de Gabriel Marcel*, però ara exposa les mateixes reflexions seguint «el fil conductor del meu pensament sobre l'amor i la mort» (p. 9).

L'obra està dividida en sis capítols. El primer (*Un gran dolor*) exposa la dura experiència de la mort de la persona estimada, que deixa sense projecte, provoca solitud, mutilació i canvia la relació amb l'entorn i amb un mateix. On ets? Ens preguntem. «Crec, diu l'Autor, que afrontar el problema fonamental de la mort s'ha de fer des de la perspectiva de la mort de la persona estimada» (p.19), i per tant des de l'amor, des de l'intent de descobrir l'abast del sentit de l'amor que vivim amb l'altre que estimem. Presenta quatre testimonis, molt diversos, sobre com s'acara la mort. El de Josep M. de Segarra aclarint que Joan Maragall va escriure el seu Cant Espiritual a partir del final: «Sia'm la mort una major naixença»; el de Maurici Serrahima, profund creient; el de Pilar Rahola, que es capbusa en el misteri; i el d'Imma Monsó, que intueix el sentit d'immortalitat fruit de l'amor. Rigol acaba el capítol dient: «Per a mi la mort és una profunda transformació en què el nostre ser lliure i encarnat, fora de la temporalitat i de l'espai, viu en el seu perfil humà-espiritual l'amor sense aquests límits i condicions d'aquí i ara» (p. 30).

El punt de partida de la reflexió més sistemàtica és el «Ser perso-

na» (capítol II), ésser conscient, amb interioritat i llibertat. La persona és un ésser que estima (capítol III): «L'experiència de l'estimació viscuda des de la senzillesa implica un sentit de gratuïtat, de creativitat amorosa i de llibertat expressada amb sentiment que ens permet descobrir la immensa riquesa espiritual de l'amor» (p. 56). La mort (capítol IV) és separació de l'amat, però «sense el fil conductor de la nostra existència orientat a transcendir la nostra limitació en l'espai i el temps, la nostra vida seria només un regitzell de situacions. Cal el lligam vital de l'amor que hi doni sentit» (p. 61). Amb la mort s'obre un altre tipus de relació basada en l'esperit que com a humans portem en el nostre interior, compartint l'esperit de l'estimat materialment absent. Hi ha una dimensió espiritual de la nostra llibertat que ens permet creure en la indestructibilitat del nostre ser persones. Morir és un pas cap a la plenitud, «una transformació que passa d'un instrument material a perviure en la comunicació-comunió espiritual fruit de la fidelitat en l'amor» (p. 67). Parlant de la immortalitat (capítol V), afirma que la eternitat és la màxima identificació del jo-tu integrats en plena comunió amb el Tu Absolut» (p. 78).

El darrer capítol (el VI), «Sóc creient», és una professió de fe en Déu com a Pare que es manifesta en Jesús, en l'amor de Déu que crida a la fraternitat i en la resurrecció. «La resurrecció de Jesús, diu, és la confirmació, en la nostra història, de la immortalitat que és fruit de l'amor de Déu en nosaltres» (p. 90). És la penetració de l'eternitat de Déu en la història. El Cos de Crist ressuscitat és el signe i el testimoni absolut de la perennitat de la nostra faç humana, del nostre jo.

El llibre clou amb unes frases com de recapitulació: «Déu ens ha Salvat per poder-nos integrar a tots, des de la nostra condició humana, en Ell, Amor Absolut. És per això que entre els qui vivim en el temps i els qui viuen en la plenitud hi ha l'amor que compartim que es reconstrueix en l'infinit de Déu. D'això, en Cristià, en diem la comunitat dels sants, que nosaltres vivim en el diàleg amb els absents per la mort, en el misteri del nostre ser persones» (p. 92).

Aquest és un resum o un tast de les interessants reflexions de Joan Rigol. Profundes i comprensibles. Recomanables a tothom i especialment als qui han patit la mort d'un ésser estimat.

Armando Pego, *Escatologia i modernitat. El pensament d'Odo Marquard*, Barcelona, Cruïlla – Fundació Joan Maragall, 2014, 281

En aquest llibre, XXIII Premi Joan Maragall, el seu autor fa una exposició detallada i sistemàtica, per primera vegada en llengua catalana, del pensament d'un filòsof alemany recent poc conegut a la Península Ibèrica. El nucli de la tesi de Marquard és resumida així: la modernitat, definida com l'època de les neutralitzacions de tot èmfasi i de tota intenció directa de sentit, és la segona refutació de la gnosi després que la refutació patristica i medieval del marcionisme fracassés davant de la contrarefutació feta per la teologia de l'omnipotència divina i de la Reforma protestant.

Segons Carles Llinàs, aquesta concepció històrica de la modernitat xoca amb la realitat de que la seva resposta teodiceica condueix en aparença inevitablement a la filosofia de la història, és a dir, a una nova gnosi. La pregunta és si aquesta ha fet fracassar sempre qualsevol intent d'estalviar el risc d'absolutisme escatològic o si la refutació moderna ha «oblidat» la seva continuïtat històrica respecte a la primera refutació.

Llinàs construeix la seva obra d'un mode «escolàstic» i alhora històricament intel·ligible avui. Escatologia i modernitat acaben revelant la seva condició complementària: davant d'una (anti)modernitat escatològica, com la de les filosofies de la història, es planteja una escatologia moderna, la qual no s'identifica «superant» l'escatologia cristiana medieval. Es fa una aposta històrica i filosòfica per establir un fil de continuïtat entre l'edat mitjana i la modernitat. S'exposa així la necessitat que té la modernitat escèptica d'incloure les intensitats escatològiques cristianes si no vol contradir-se. Els plantejaments d'aquest llibre revisen, doncs, les relacions entre fe (cristiana) i cultura (moderna) com una tensió fecunda, ja que cal, en últim terme, «una narració que expliqui l'encadenament de fets d'aquesta època com l'exposició teològica de l'autosupressió teològica de la teologia —del cristianisme. I això és el que, subjacent a Marquard, va fer Nietzsche».

Aquesta és tasca d'un *altre* llibre que va més enllà d'aquest, que hem de saludar amb gran satisfacció i admiració.

Antoni Ramon Sastre

YUVAL NOAH HARARI. SÀPIENS. Una breu història de la humanitat. Barcelona, Edicions 62, 2014

Yuval Noah narra la història de la humanitat, apel·lant constantment als avenços fets per la física, la química i la biologia. Diria, però, que pateix un enlluernament davant d'aquestes ciències. «Els “Sàpiens” estan subjectes a les mateixes forces físiques, les mateixes reaccions químiques i els mateixos processos de selecció natural que governen tots els éssers vius... La conseqüència d'això ha estat que, per molts esforços que hagin fet i moltes metes que hagin assolit, els “Sàpiens” no han pogut alliberar-se dels límits marcats per la biologia» (p. 553). Si aquesta fos la única conclusió que l'autor treu d'aquesta «petita història de la humanitat», no seria solament una conclusió decebedora, sinó que potser podríem dir que ens trobem davant d'una conclusió *reductora* del que ha sigut i és l'aventura humana.

Aquesta és la limitació —important— que té l'obra, perquè, tot apreciament el seu esforç per abordar la història des d'una vessant original i enriquidora, al final hom treu la impressió que la història del món és una successió de canvis predeterminats només per l'evolució, justament perquè l'evolució de les espècies —de totes les espècies— està impulsada per unes lleis físiques, químiques i biològiques que bàsicament cerquen la seva supervivència.

Hi ha moments en què l'autor fa gala d'un determinisme sense embuts. De la Declaració d'Independència americana (1776), diu: «¿Què vol dir que totes les persones són iguals? L'evolució es basa en la diferència... En biologia això dels drets no existeix. Només hi ha òrgans, capacitats i característiques... I ¿quines són les característiques que han evolucionat en els homes? La vida sens dubte. Però ¿la llibertat? Això en biologia no existeix» (p. 161). Aquí és es veu en l'obligació d'aclarir què entén ell per «**ordre imaginari**»: ... Alguna cosa és. En realitat, segons l'autor, les creacions i les decisions humanes, la cultura en definitiva, no són cap «veritat objectiva», pertanyen a un «ordre imaginari», però aquest ordre té una «funció útil» que incideix en la «realitat». Però desconfia de la dimensió espiritual/racional de

l'home i, per això, es mostra pessimista davant la seva capacitat per menar la història: «Diguem com en diguem, les dinàmiques de la història no van dirigides a millorar el benestar dels humans. No hi ha cap motiu per pensar que les cultures que prosperen més a la història són necessàriament les millors per a l'Home Sàpiens...» (ps. 344-345).

Malgrat tot, l'autor toca temes, com l'imperialisme, el capitalisme, el comerç, la funció dels diners a la societat, la ciència, la revolució industrial, la producció i el consumisme, que poc tenen a veure amb la biologia. En fa una anàlisi lúcida, posa en relleu tant els avenços indiscutibles de la societat moderna, com també les ambigüitats i les incògnites de cara al futur. L'aliança de la ciència amb el capitalisme, com a nova religió de la modernitat, explica la creença en “el creixement econòmic perpetu (que) xoca frontalment contra gairebé tot el que sabem de l'univers... Quan el creixement es converteix en el bé suprem i no està restringit per cap altra consideració ètica pot portar fàcilment a la catàstrofe...” (ps. 463-465). A poc a poc l'autor, abandonant la seva radical distinció entre l'ordre biològic i l'ordre imaginari, comença a valorar el pes que té l'acció de la voluntat i del comportament dels homes en l'evolució de la història, parla fins i tot d'ètica i de felicitat. Aquest darrer tema ocupa tot el penúltim capítol del llibre i, llavors, es veu obligat a recórrer a la filosofia.

La lectura és recomanable, perquè, malgrat que inicialment prengui un punt de vista reductor i quasi exclusiu, el de la biologia, és veritat també que aquest enfocament ha estat molt descuidat pels historiadors i, possiblement, molts canvis socials hi poden trobar aportacions aclaridores. La gran incògnita, per a l'autor, continua essent si n'hi ha prou amb la consciència i amb la llibertat dels homes per a garantir el futur de la vida en el nostre planeta.

Francesc Torralba

G. MAGALHAES, *Espelho meu. A leitura diária do Evangelho pode mudar a vida*, Paulinas, Prior Velho, 2013

La majoria de lectors catalans coneixen el professor Gabriel Magalhaes a través dels articles que publica periòdicament a la premsa

generalista, especialment al diari «La Vanguardia».

Les seves opinions, fonamentades i sovint políticament incorrectes, són petites peces literàries que contenen profunds pensaments. Més enllà de la seva dimensió d'articulista, però, hi ha un narrador reconegut i premiat i un assagista que afronta temes difícils sense amagar la seva subjectivitat. Entre els seus llibres més reconeguts, cal citar *É segredo* (2004), *Escuro* (2009) i *Planície de Espelhos* (2010).

En aquesta obra que ressenyem, el professor Gabriel Magalhaes, porta a terme una lectura lliure de perícopes de l'Evangeli sense cap pretensió exegetica o teològica. Ens mostra la seva condició de cristià i la seva lectura meditada d'alguns passatges, paràboles i paraules de Jesús. És lloable la seva llibertat d'esperit, la lectura fresca i subtil d'alguns fragments del Nou Testament i, sobretot, la seva reivindicació d'un cristianisme profètic, raonable i il·lustrat, capaç de canviar la vida de les persones i, de retruc, de la societat.

Escriu l'autor: «Pretendia ler os textos sagrados desde a altura da minha cultura superior e do meu olhar descrente. Tratava-se pois, de ler os Evangelhos olhando para eles de cima. O certo é que os li. E a minha vida transformou-se por completo» (p. 12).

No és massa freqüent una afirmació d'aquesta naturalesa en un intel·lectual. L'escriptor portuguès mostra la seva fascinació per Jesús i, a la vegada, narra el seu procés de transformació.

«Aprendi —explica— como eles a ir fazendo sempre o que era possível fazer —mesmo quando tudo me parece perdido, absolutamente perdido. Trata-se de um hábito que gostava de conservar ao longo da vida, se Deus mo permitir: fazer sempre o que é possível, mesmo quando julgamos que já nada vale a pena ser feito» (p. 29).

Contra la tendència postutòpica que s'ha imposat en l'Europa postmoderna, Magalhaes reivindica la virtut de l'esperança, en íntima comunió amb Charles Péguy i Ernst Bloch. Enfront del no hi ha res a fer que condueix a la paràlisi de la història, l'autor lusità ens exhorta a actuar decididament, fins i tot quan tenim la convicció racional que tot està perdut.

Un llibre que seria bo de traduir a la llengua catalana, per l'audàcia que té l'autor de trencar amb certs tòpics sobre el cristianisme i la capacitat que demostra de connectar amb l'esperit més genuí del text evangèlic.